Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o temi „Javna ulaganja u energetsku infrastrukturu kao dio rješenja za klimatska pitanja”

(samoinicijativno mišljenje)

(2022/C 486/10)

Izvjestitelj: **Thomas KATTNIG**

Suizvjestitelj: **Lutz RIBBE**

Odluka Plenarne skupštine:	20.1.2022.
Pravna osnova:	pravilo 52. stavak 2. Poslovnika
	(samoinicijativno mišljenje)
Nadležna stručna skupina:	Stručna skupina za promet, energiju, infrastrukturu i informacijsko društvo
Datum usvajanja u Stručnoj skupini:	7.9.2022.
Datum usvajanja na plenarnom zasjedanju:	22.9.2022.
Plenarno zasjedanje br.:	572
Rezultat glasanja	
(za/protiv/suzdržani):	162/7/8

1. **Zaključci i preporuke**

1.1. Posljedice klimatske krize snažno utječu na Europu i svijet. Iako se posljednjih godina otvorio veći broj mogućnosti za učinkovitu prilagodbu klimatskim promjenama, stručnjaci ukazuju na nedovoljnu mobilizaciju sredstava, nedovoljnu uključenost građanki i građana i privatnog sektora te nedostatak političkog vodstva.

1.2. Kako bi se zadovoljila povećana potražnja za električnom energijom i ostvarili klimatski ciljevi, potrebno je udvostručiti ulaganja u električnu mrežu na 55 milijardi EUR godišnje i povećati sredstva namijenjena za izgradnju čistih proizvodnih kapaciteta na 75 milijardi EUR godišnje ([1]). U tom kontekstu, javna ulaganja u pametne sustave energije iz obnovljivih izvora, kao i u infrastrukturu za skladištenje, važna su za osiguravanje sigurnosti opskrbe, borbu protiv energetskog siromaštva, pristupačne cijene i otvaranje radnih mjesta.

1.3. EGSO podržava prijedloge Komisije da se ubrzaju i pojednostave postupci odobravanja za energiju iz obnovljivih izvora te da se definiraju tzv. „prioritetna područja” za takve projekte. To predstavlja znatan potencijal za ubrzavanje energetske tranzicije. Tim je važnije što preciznije definirati koja se pojednostavljenja primjenjuju u tzv. „prioritetnim područjima”.

1.4. U europskom zakonodavstvu u području energetike zaštita klime nije prepoznata kao cilj regulacije mreže. Zbog toga je i nacionalnim regulatornim tijelima teško potaknuti preobrazbu, proširenje i modernizaciju mreža za distribuciju električne energije koje ispunjavaju zahtjeve klimatske neutralnosti.

1.5. Kad je riječ o osmišljavanju energetskih sustava i infrastruktura u budućnosti, EGSO je u više navrata naglasio potrebu da svi potrošači – kućanstva, poduzeća i energetske zajednice – budu aktivno uključeni u razvoj pametnih energetskih sustava i da se civilno društvo potiče na sudjelovanje u energetskoj tranziciji, ali i na doprinos financiranju.

([1]) To je zaključak europske udruge elektroprivrednih organizacija, Eurelectric.

1.6. U usporedbi s velikim nacionalnim gospodarstvima izvan EU-a, EU ima najnižu stopu javnih ulaganja u tehnologije čiste energije potrebne za dekarbonizaciju, što ugrožava njegovu konkurentnost. Ulaganja elektroenergetskih poduzeća smanjuju se od samog početka liberalizacije. To smanjenje ulaganja dovelo je do manjkova u opskrbi i usporavanja daljnjeg razvoja energije iz obnovljivih izvora. EGSO stoga podržava prijedlog Komisije o upotrebi planova oporavka i Mehanizma za oporavak i otpornost, kao i dodatnih sredstava iz Kohezijskog fonda za regionalni razvoj i poljoprivredne politike EU-a za provedbu plana REPowerEU.

1.7. Model i regulaciju tržišta potrebno je prilagoditi novim okolnostima budućih prevladavajućih obnovljivih izvora energije, uključujući decentraliziraniju proizvodnju i povećanu potrošnju na licu mjesta. Također je potrebno osigurati odgovarajuće uvjete za razne sudionike i osigurati prikladnu zaštitu potrošača. EGSO pozdravlja namjeru Komisije da istraži mogućnosti za optimizaciju modela tržišta električne energije i snažno podržava evaluacije tržišta u kojima se analizira ponašanje svih potencijalnih aktera na energetskom tržištu i model energetskog tržišta. U svakom slučaju, EGSO naglašava važnost sveobuhvatne procjene učinka prije podnošenja bilo kakvog prijedloga.

1.8. EGSO ponovno preporučuje „zlatno pravilo” za javna ulaganja kojim bi se zaštitili produktivnost i društvena i ekološka osnova za dobrobit budućih generacija.

1.9. Mješovito financiranje koje uključuje privatne ulagače moguće je samo ako se može osigurati da je nabava transparentna i da ne uzrokuje dodatne troškove za javna tijela u usporedbi s javnim financiranjem. Mora postojati potpuna transparentnost u pogledu opravdanih dodatnih troškova. Još je važnije da se kod takvih modela mješovitog financiranja jasno definiraju prava i obveze, razjasne pitanja odgovornosti te osigura učinkovit i brz sustav rješavanja sukoba kako bi se izbjegli dodatni dugoročni troškovi i nepovoljna pitanja odgovornosti.

1.10. EGSO naglašava da „pravedna tranzicija” nije samo pitanje financiranja tranzicije. Ona uključuje i osiguravanje dostojanstvenog rada, kvalitetnih radnih mjesta i socijalne sigurnosti te održavanje konkurentnosti europskih poduzeća, a zahtijeva posebne mjere na svim razinama, osobito na regionalnoj razini.

1.11. EGSO je uvjeren u to da posebnu pozornost treba posvetiti definiranju razvoja mreže kao prevladavajućeg javnog interesa, uključivanju zaštite klime kao regulatornog cilja i, općenito, boljoj sinkronizaciji u planiranju obnovljivih izvora energije i elektroenergetske mreže. U tom pogledu neophodne su konkretne smjernice u europskom zakonodavstvu.

1.12. Razvoj događaja u posljednjem desetljeću, izazovi širenja mreže, golem rast cijena energije, rizik od kibernapada i, naposljetku, rat u Ukrajini jasno pokazuju o čemu je zapravo riječ: tko će u budućnosti upravljati glavnim infrastrukturama kao što je primjerice energetska mreža. U prvom je planu prije svega javni interes. Zato bi bilo potrebno javno vlasništvo koje bi bilo posvećeno općem dobru i kojim bi se uklonile postojeće nejednakosti.

1.13. Pitanje prednosti i nedostataka javnog i privatnog vlasništva i/ili financiranja energetske infrastrukture za dobro funkcioniranje energetskog tržišta nesumnjivo je važno te bi ga trebalo razmotriti u okviru planirane Komisijine procjene mogućnosti za optimizaciju modela energetskog tržišta. Rezultati takve analize mogu državama članicama, koje su odgovorne za odlučivanje o javnom ili privatnom vlasništvu nad energetskim infrastrukturama, poslužiti kao dragocjen alat za donošenje odluka. Prema mišljenju EGSO-a, električna energija nije samo ključna strateška roba za cjelokupno gospodarstvo EU-a, već i javno dobro. EGSO stoga poziva Europsku komisiju da detaljno analizira učinak i posljedice cijelog procesa privatizacije i liberalizacije europskog energetskog sektora na njegovu stabilnost, pouzdanost opskrbe i funkcioniranje tržišta električne energije te da rezultate pretoči u preoblikovanje cjelokupnog energetskog sektora, što podrazumijeva i mogućnosti za jačanje uloge nacionalnog i javnog sektora.

2. **Kontekst**

2.1. Posljedice klimatske krize već utječu na milijarde ljudi diljem svijeta, ali i na ekosustave, kao što je vidljivo iz najnovijih izvješća Međuvladinog panela o klimatskim promjenama (IPCC). To se događa unatoč činjenici da porast temperature još nije dosegnuo cilj od 1,5 °C utvrđen u Parizu. Najveći problem predstavljaju sustavi i skupine koji će biti najteže pogođeni vrućinom, sušom, poplavama, bolestima te nestašicom vode i hrane i koji često imaju najmanje resursa za rješavanje tih problema.

2.2. Zadnjih su se godina povećale mogućnosti za učinkovitu prilagodbu klimatskim promjenama. Međutim, provedene i planirane mjere u mnogim dijelovima Europe nisu zadovoljavajuće. Stručnjaci ističu nedovoljnu mobilizaciju financijskih sredstava, premalo sudjelovanje građana i privatnog sektora te nedostatak političkog vodstva.

2.3. Činjenica da Europa zbog rata u Ukrajini brzo stavlja na raspolaganje velike količine novca u vojne svrhe dovela je do bojazni da bi zbog toga moglo doći do usporavanja mjera zaštite klime. EGSO stoga pozdravlja mjere i instrumente koje je Komisija najavila u Planu REPowerEU ([2]) usmjerene na smanjenje ovisnosti EU-a o fosilnim gorivima, posebno iz Rusije. To obuhvaća mjere za uštedu energije, ubrzavanje prelaska na obnovljive izvore energije, promicanje diversifikacije dobavljača i udruživanje snaga radi postizanja otpornijeg energetskog sustava i istinske energetske unije.

2.4. Kako bi se ostvarili klimatski ciljevi, kapaciteti energije iz obnovljivih izvora moraju se više nego udvostručiti. Već danas u velikim zemljama kao što je Njemačka trošak neiskoristive i neprenosive zelene električne energije, koja se mora regulirati, iznosi nekoliko stotina milijuna EUR godišnje. Taj gubitak na razini nacionalnog gospodarstva višestruko će se povećati ako se uskoro ne razviju elektroenergetske mreže i skladišni kapaciteti te istovremeno ne poboljšaju mogućnosti za izravnu lokalnu uporabu električne energije. Važno je u okviru planiranja i regulacije mreže uskladiti razvoj energetskih mreža s ciljem klimatske neutralnosti. U tom pogledu distribucijske mreže imaju ključnu ulogu jer se većina postrojenja za proizvodnju energije iz obnovljivih izvora na njih priključuje.

2.5. Kako bi se zadovoljili ti zahtjevi, potrebno je udvostručiti ulaganja u električnu mrežu na 55 milijardi EUR godišnje i povećati sredstva za izgradnju čistih proizvodnih kapaciteta na 75 milijardi EUR godišnje ([3]). U tom kontekstu EGSO naglašava dodanu vrijednost prijedloga Komisije za brze postupke odobravanja projekata u području energije iz obnovljivih izvora i uspostavu takozvanih „prioritetnih područja” za takve projekte. EGSO podržava ubrzavanje i pojednostavljenje postupaka odobravanja za energiju iz obnovljivih izvora. U tom kontekstu posebnu pozornost treba posvetiti distribucijskim mrežama jer se električna energija iz obnovljivih izvora u pravilu isporučuje u njih.

2.6. U tom kontekstu javna ulaganja u pametne i obnovljive energetske sustave imaju važnu ulogu u osiguravanju sigurnosti opskrbe, borbi protiv energetskog siromaštva, postizanju pristupačnih cijena i otvaranju radnih mjesta. Nema sumnje da će zelena transformacija, kako je utvrđena u europskom zelenom planu, imati golem učinak na zapošljavanje u visokougljičnim sektorima. Istodobno će racionalnim povećanjem javnih ulaganja u klimatski neutralne energetske sustave nastajati razne nove mogućnosti zapošljavanja. Za to je potrebno stvoriti odgovarajući manevarski prostor u javnim proračunima kroz preoblikovanje fiskalnog okvira, kako je EGSO predložio u samoinicijativnom mišljenju „Preoblikovanje fiskalnog okvira EU-a za održiv oporavak i pravednu tranziciju” iz listopada 2021.

2.7. U europskom zakonodavstvu u području energetike zaštita klime još nije prepoznata kao cilj regulacije mreže. Zbog toga je i nacionalnim regulatornim tijelima teško potaknuti preobrazbu, proširenje i modernizaciju mreža za distribuciju električne energije koje ispunjavaju zahtjeve klimatske neutralnosti.

([2]) Plan REPowerEU, COM(2022) 230 final.
([3]) To je zaključak europske udruge elektroprivrednih organizacija, Eurelectric.

2.8. Kad je riječ o budućem modelu energetskih sustava i infrastruktura, EGSO je u više navrata naglasio da je za sudjelovanje civilnog društva u energetskoj tranziciji nužno aktivno uključivanje svih potrošača, dakle kućanstava, poduzeća i energetskih zajednica, u razvoj pametnih energetskih sustava. Nažalost, u tom su pogledu postojala samo obećanja, ali nije bilo vidljivih inicijativa. EGSO poziva na poticaje za uključivanje proizvođača-potrošača, zajednica obnovljive energije ili energetskih zajednica građana i građanki kako bi civilno društvo moglo sudjelovati u energetskoj tranziciji i kako bi potrošači imali priliku aktivno sudjelovati na tržištu. Time se također može ublažiti problem sve većih troškova ograničavanja proizvodnje energije iz obnovljivih izvora uvjetovanog zagušenjem mreže.

2.9. EGSO podržava bolje usklađivanje pravila EU-a o transeuropskim energetskim mrežama (TEN-E) s ciljevima zelenog plana, uključujući posebice dekarbonizaciju energetskog sustava, prijelaz na klimatsku neutralnost, razvoj obnovljivih izvora energije, energetsku učinkovitost i smanjenje rizika od energetskog siromaštva. Budući da energetske mreže imaju ključnu ulogu u postizanju ravnoteže, otpornosti i razvoju energetskog sustava, EGSO poziva da se Uredba više usmjeri na integraciju energetskog sustava kako bi se promicali svi oblici dekarbonizirane energije i spriječio svaki oblik dezintegracije. U tom kontekstu pozdravlja inicijativu Vijeća i EP-a da se, uz energiju iz obnovljivih izvora, i distribucijske mreže definiraju kao „prevladavajući javni interes”.

2.10. Trenutačna povećanja cijena opterećuju europske građane i poduzeća. EGSO sa žaljenjem primjećuje da u prošlosti politički čelnici i čelnice njegov poziv ([4]) na smanjenje strateške ovisnosti o nepouzdanim trećim stranama nisu pretvorili u mjere, nego i da se, naprotiv, ta ovisnost povećala. Rusija je najveći izvoznik nafte, plina i ugljena u EU, a mnoge nuklearne elektrane ovise o ruskim gorivnim štapovima i tehnologijama. Trenutačna kriza cijena energije pogodila bi europske građane i poduzeća znatno manje da je Europa već smanjila uvoz fosilnih goriva u skladu s obećanjem. EGSO stoga pozdravlja napore utvrđene u planu REPowerEU usmjerene na smanjenje te ovisnosti, posebno one o Rusiji. EGSO podržava napore institucija EU-a i država članica da učinkovito riješe problem cijena u skladu s komunikacijom iz listopada 2021., Komunikacijom o tržištu električne energije COM(2022) 236 final i alatima koje nudi privremeni okvir za mjere državne potpore.

2.11. U trenutačnom kontekstu EGSO ponovno skreće pozornost na činjenicu da nije riječ o diversifikaciji ovisnosti, već, koliko je to moguće, o „strateškoj energetskoj neovisnosti i autonomiji”. Obnovljivi izvori energije i vodik bit će pokretačka snaga u procesu dekarbonizacije, a njihova bi se proizvodnja trebala, koliko je to moguće, nalaziti unutar EU-a.

2.12. UPP, pored znatnih mjera štednje energije, u nekim regijama trenutačno predstavlja kratkoročnu i srednjoročnu zamjenu za ruski plin. Dugoročno gledano, zeleni vodik klimatski je kompatibilna opcija ako je dostupan u dovoljnim količinama i po razumnoj cijeni. Budući da Europa ne može sama proizvesti cijelu količinu tih plinova koja joj je potrebna, što je očito slučaj s UPP-om, dok je za vodik još uvijek moguće modelirati neovisnost o uvozu, iz katastrofe s Rusijom trebalo bi barem izvući prave pouke. EGSO upozorava na to da Europa mora biti posebno oprezna s resursima koji služe za zamjenu ruskog plina u pogledu njihova utjecaja na okoliš i novih ovisnosti o trećim zemljama koje ne dijele europske vrijednosti, kao što su demokracija, poštovanje ljudskih prava i vladavina prava.

2.13. U usporedbi s velikim nacionalnim gospodarstvima izvan EU-a, EU ima najnižu stopu javnih ulaganja u tehnologije čiste energije potrebne za dekarbonizaciju, što ugrožava globalnu konkurentnost. Osim toga, Europski revizorski sud upozorava da se strategijom REPowerEU ne može mobilizirati dovoljno novca. EGSO stoga podržava prijedlog Komisije o upotrebi planova oporavka i Mehanizma za oporavak i otpornost, kao i dodatnih sredstava iz Kohezijskog fonda za regionalni razvoj i poljoprivredne politike EU-a za provedbu plana REPowerEU.

([4]) Mišljenje EGSO-a o cijenama energije (SL C 275, 18.7.2022., str. 80.).

2.14. Utjecaj rata u Ukrajini u nekim se državama članicama EU-a i na razini EU-a smatra konačnom motivacijom za veću energetsku neovisnost i klimatsku neutralnost. EGSO to pozdravlja, međutim na raspolaganju nam stoji više mogućnosti, između ostalog povećana upotreba ukapljenog plina i povratak na ugljen, što bi moglo dovesti do nazadovanja u energetskoj tranziciji. EGSO to kritički promatra, ali je i svjestan da kratkoročno veći broj mogućnosti za proizvodnju energije predstavlja izvanrednu mjeru koja doprinosi energetskoj sigurnosti. Stoga je pored energije vjetra i sunca bitno iskoristiti također širok spektar niskougljičnih izvora energije koji se s gospodarskog i ekološkog stajališta uklapaju u energetski sustav. Istodobno poziva na ulaganje većih napora u zelenu transformaciju energetskog sustava.

2.15. Europska federacija sindikata javnih službi (EPSU) objavila je izvješće ([5]) u kojem se potvrđuje da je liberalizacija energetskog sustava pružila nedovoljno rješenja za aktualnu klimatsku krizu. Široku upotrebu održivih alternativa izvorima energije koji uzrokuju emisije ugljika uglavnom su omogućile znatne javne subvencije, a ne slobodno tržišno natjecanje. Iz tog izvješća proizlazi da se obveze iz Pariškog sporazuma ne mogu ispuniti bez promjene trenutačnog modela energetskog sustava u Europi.

3. **Opće napomene**

3.1. Zbog brzih klimatskih promjena i aktualne energetske krize potrebna su brza ulaganja u infrastrukturu kako bi se postigao cilj klimatske neutralnosti do 2050. i osigurala opskrba energijom. Istodobno su rastom cijena energije izišle na vidjelo slabosti energetskog tržišta. Valja postaviti temeljna pitanja o energetskoj budućnosti kako bi se osigurala čista, cjenovno pristupačna i pouzdana opskrba energijom te pravo na energiju. EGSO izričito naglašava hitnost javnih ulaganja kako bi se postigla energetska neovisnost o uvozu plina iz Rusije i u tom pogledu podržava mjere koje je Komisija predložila u planu REPowerEU.

3.2. U tom kontekstu treba uzeti u obzir model i regulaciju tržišta, stvaranje potrebnih preduvjeta za pojedinačne aktere te jačanje primjerene zaštite potrošača. EGSO pozdravlja namjeru Komisije da istraži mogućnosti za optimizaciju modela tržišta električne energije i prima na znanje Komisijinu analizu tržišta električne energije i plina te predložene mjere za rješavanje problema visokih cijena energije, kao i prijedloge za poboljšanje energetskih mreža i kapaciteta za skladištenje, kao i obnovljena obećanja o poboljšanju pristupa tržištu za male sudionike (proizvođače-potrošače) i osiguravanju sigurnosti opskrbe.

3.3. Model i regulaciju tržišta potrebno je prilagoditi novim okolnostima budućih prevladavajućih izvora energije, pri čemu su ključni pojmovi decentraliziranija proizvodnja i povećana potrošnja na licu mjesta. Međutim, da bi se to dogodilo, potrebno je zajamčiti nužne uvjete za različite aktere i osigurati odgovarajuću zaštitu potrošača. Potrebne su evaluacije tržišta u kojima se analizira ponašanje svih potencijalnih sudionika na energetskom tržištu i model energetskog tržišta. U svakom slučaju, EGSO naglašava važnost sveobuhvatne procjene učinka prije podnošenja bilo kakvog prijedloga. EGSO ističe hitnu potrebu za borbom protiv visokih cijena električne energije, uključujući objedinjavanja cijena električne energije i plina, što negativno utječe na gospodarstva država članica.

3.4. Pitanje o tome u kojoj se mjeri i kojim modelom tržišta može postići sigurnost opskrbe dugo je zanemarivano. U načelu, energetski sustav koji se temelji na (u osnovi domaćim) obnovljivim izvorima energije obećava visoku razinu sigurnosti opskrbe. Međutim, takav sustav neće nastati sam od sebe, preduvjet za njega čini pravi regulatorni okvir. Posebno

([5]) *A Decarbonised, Affordable and Democratic Energy System for Europe* (Dekarboniziran, cjenovno pristupačan i demokratski energetski sustav za Europu).
https://www.epsu.org/sites/default/files/article/files/Going%20Public_EPSU-PSIRU%20Report%202019%20-%20EN.pdf.

su važne pametne mreže koje šalju jasne signale milijunima proizvođača i potrošača kako bi svoje djelovanje prilagođavali sustavu i tako pridonosili sigurnosti opskrbe.

3.5. Najveću prepreku za javni sektor u području financiranja infrastrukturnih projekata u prošlosti su često predstavljala stroga fiskalna pravila. Zato cilj mora biti da se projekti povezani s europskim zelenim planom, energetskom neovisnošću i digitalnim sektorom izuzmu od svih pravila kojima se sprečavaju takva javna ulaganja. EGSO stoga, u skladu sa svojim mišljenjem o preoblikovanju fiskalnog okvira EU-a ([6]), preporučuje primjenu „zlatnog pravila" za javna ulaganja kako bi se zaštitile produktivnost te socijalna i ekološka osnova za dobrobit budućih generacija.

3.6. Mješovito financiranje koje uključuje privatne ulagače moguće je samo ako se može osigurati da je nabava transparentna i da ne uzrokuje dodatne troškove za javna tijela u usporedbi s javnim financiranjem. Mora postojati potpuna transparentnost u pogledu opravdanih dodatnih troškova. U izvješću Europske investicijske banke navodi se da su, na primjer, ugovori o JPP-u u cestovnom prijevozu u Europi u prosjeku bili 24 % skuplji od sličnih projekata s tradicionalnim financiranjem ([7]). Još je važnije da se kod takvih modela mješovitog financiranja jasno definiraju prava i obveze, razjasne pitanja odgovornosti te osigura učinkovit i brz sustav rješavanja sukoba kako bi se izbjegli dodatni dugoročni troškovi i nepovoljna pitanja odgovornosti.

3.7. Komisija s pravom ističe da se javnim ulaganjima mogu i trebaju mobilizirati privatna sredstva. Međutim, plan REPowerEU ne pokriva refinanciranje odgovarajućih javnih sredstava. Jedan od načina na koji bi se to moglo postići bio bi ukidanje subvencija za fosilne izvore, a drugi bi bio oporezivanje neočekivane dobiti koju je stvorila velika naftna i plinska kriza, a iskazana je kao ogromni ekstraprofit, osobito za velike naftne kompanije. EGSO zabrinjava činjenica da iznimno visoka dobit energetskih poduzeća, s jedne strane, i povećano energetsko siromaštvo uzrokovano naglim rastom, s druge strane, dovode do destabilizacije društva. EGSO predlaže da se ta dobit umanji pomoću poreza i preusmjeri kao financijska naknada potrošačima energije, npr. financijski slabijim kućanstvima ili energetski intenzivnijim poduzećima, te iskoristi za širenje proizvodnje energije iz obnovljivih izvora i potrebne mrežne infrastrukture, pogotovo stoga što se u nekim državama članicama o tome već raspravlja ili se to već provodi. EGSO smatra da bi takvo oporezivanje trebalo vrlo pažljivo definirati kako se energetska poduzeća ne bi odvratila od ulaganja u niskougljična rješenja. EGSO poziva Komisiju da bez daljnje odgode predloži odgovarajuće mjere.

3.8. Svrha infrastrukture ponajprije je da funkcionira, a ne da prenosi električnu energiju iz točke A u točku B, postajući time samoj sebi svrha, i stvara stalne prinose. Razvoj događaja u posljednjem desetljeću, izazovi širenja mreže, golem rast cijena energije, rizik od kibernapada i, naposljetku, rat u Ukrajini jasno pokazuju o čemu je zapravo riječ: tko će u budućnosti upravljati glavnim infrastrukturama kao što je primjerice energetska mreža. U prvom je planu prije svega javni interes. Zato bi bilo potrebno javno vlasništvo koje bi bilo posvećeno općem dobru i kojim bi se uklonile postojeće nejednakosti.

3.9. EGSO naglašava da „pravedna tranzicija" nije samo pitanje financiranja tranzicije. Ona uključuje i cilj stvaranja dostojanstvenog rada, kvalitetnih radnih mjesta i socijalne sigurnosti te održavanja konkurentnosti europskih poduzeća, a zahtijeva posebne mjere na svim razinama, osobito na regionalnoj razini. Druge ključne čimbenike za „pravednu tranziciju" čine aktivna i organizacijska uloga javnog sektora i osiguravanje demokratskog sudjelovanja socijalnih partnera na svim razinama.

([6]) Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora „Preoblikovanje fiskalnog okvira EU-a za održiv oporavak i pravednu tranziciju" (SL C 105, 4.3.2022., str. 11.).

([7]) EIB 2006. *Ex ante construction costs in the European road sector: a comparison of public-private partnerships and traditional public procurement* (*Ex ante* troškovi gradnje u europskom cestovnom sektoru: usporedba javno-privatnih partnerstava i tradicionalne javne nabave). Gospodarsko i financijsko izvješće 2006/01, Blanc-Brude F., Goldsmith H. i Välilä T., https://www.eib.org/attachments/efs/efr_2006_v01_en.pdf.

3.10. Energetska mreža dio je ključne infrastrukture. Prekid ili poremećaj u radu te infrastrukture može uzrokovati pogubne nestašice u opskrbi i ugroziti javnu sigurnost. Ključna infrastruktura, u koju se ubrajaju npr. prijevoz i promet, zdravstvo, financije, sigurnost i mnogi drugi sektori, u Europi se, zbog vala liberalizacije i privatizacije u posljednjim desetljećima, u sve većoj mjeri nalazi u rukama privatnih aktera. To je problematično jer su sektori međusobno povezani i ranjivost jednog sektora smanjuje ili sprječava uspješnost drugih ključnih infrastruktura (kaskadni učinak). Te su međuovisnosti, s jedne strane, teško procjenjive, dok je, s druge strane, osiguravanje njihove sposobnosti funkcioniranja u interesu javne dobrobiti. U slučaju poremećaja na tržištu ili elementarnih nepogoda posebno je važno da koordinacijska tijela imaju pristup infrastrukturi kako bi mogla osigurati regionalno koordiniranu otpornost. Ti su rizici posebno visoki u slučaju električne energije, bez koje je funkcioniranje napredne civilizacije 21. stoljeća gotovo nezamislivo, a brojni prekidi opskrbe doveli bi do raspada društva u cjelini.

3.11. S obzirom na to da na zgrade u Europi otpada oko 40 % potrošnje energije, pametna kombinacija novih tehnologija, učinkovite obnove i promicanja novih modela građanskog sudjelovanja posebno je važna za energetsku tranziciju i povećanje energetske učinkovitosti u stambenom sektoru. Direktivom o tržištu električne energije promiče se sudjelovanje potrošača u proizvodnji električne energije iz obnovljivih izvora i stvara ključna osnova za prihvaćanje decentralizirane proizvodnje energije. U tom je kontekstu važno usklađivanje za cijeli europski prostor kako bi što više kućanstava u Europi moglo sudjelovati u energetskoj tranziciji. Koncepti kao što su dijeljenje energije i energija zajednice općenito otvaraju racionalne perspektive za uporabu energetskih mreža za lokalnu, na potražnji temeljenu opskrbu kojom se rasterećuju mreže.

3.12. EGSO ponavlja svoje stajalište da je cilj smanjiti emisije u najvećoj mogućoj mjeri i uz najniže moguće socioekonomske troškove. Preporučuje kombiniranje instrumenata koji su kompatibilni s dobro uređenim tržištem i, po potrebi, regulatornih mjera, uključujući financijske instrumente uz potporu višegodišnjeg financijskog okvira i instrumenta Next Generation EU, kako bi se pridonijelo učinkovitijem energetskom okruženju. Međutim, mora biti jasno i sljedeće: kada na temelju pomne analize postoje dobro obrazložene naznake za postojeće ili prijeteće zakazivanje tržišnih mehanizama, javni sektor mora riješiti taj problem, primjerice ulaganjima ili intervencijama na tržištu.

4. **Posebne napomene**

4.1. Ulaganja u energetsku infrastrukturu imaju za cilj povećanje sigurnosti opskrbe i razvoj obnovljive energije na brz, učinkovit i troškovno učinkovit način u interesu potrošača i gospodarstva. U vezi s time radi se o vrlo važnom pitanju: tko će u budućnosti imati ovlasti upravljanja središnjim infrastrukturama kao što su energetska mreža i infrastruktura za skladištenje. Ulaganja elektroenergetskih poduzeća smanjuju se od samog početka liberalizacije. To smanjenje ulaganja, kako u mrežu tako i u proizvodnju, dovelo je do nestašice u opskrbi i usporavanja daljnjeg razvoja energije iz obnovljivih izvora.

4.2. S ekonomskog gledišta postavlja se pitanje zašto energetska mreža, koja je privlačna ulagačima zbog toga što predstavlja pouzdano ulaganje, ne bi bila privlačna i državi. Kada bi privatna trgovačka društva bila u javnom vlasništvu, dividende koje isplaćuju jednom godišnje mogle bi se reinvestirati u interesu javne dobrobiti te bi pridonosile rasterećenju javnih proračuna. To vrijedi tim više što se u slučaju nekih djelomičnih privatizacija u prošlosti ispostavilo da bi javno vlasništvo, već iz samih financijskih razloga, bilo pametniji izbor. Čitav niz država članica već se služi javnim ili polujavnim strukturama. Istodobno postoji i trend rekomunalizacije. Pitanje prednosti i nedostataka javnog i privatnog vlasništva i/ili financiranja energetske infrastrukture za dobro funkcioniranje energetskog tržišta nesumnjivo je važno te bi ga trebalo razmotriti u okviru planirane Komisijine procjene mogućnosti za optimizaciju modela energetskog tržišta. Rezultati takve analize mogu državama članicama, koje su odgovorne za odlučivanje o javnom ili privatnom vlasništvu nad energetskim infrastrukturama, poslužiti kao dragocjen alat za donošenje odluka.

4.3. S tim u vezi sve su važnije lokalna i regionalna opskrba energijom i rekomunalizacija komunalnih poduzeća, posebno u kontekstu strategija decentralizacije. U tom kontekstu ključnu ulogu za decentraliziranu proizvodnju energije na razini općina imaju javna ulaganja. Trebalo bi istražiti druge mogućnosti financiranja, kao što je primjerice izravno financiranje putem fondova. Krovovi na javnim zgradama posebno su prikladni za opskrbu cijelih četvrti jeftinom solarnom energijom.

4.4. U nekim se državama članicama pružaju financijski poticaji za pospješivanje uvođenja fotonaponskih sustava. Austrija, Belgija, Litva, Luksemburg i Španjolska u dopisu Komisiji zahtijevaju da se administrativne zgrade, supermarketi, ravni krovovi i industrijska postrojenja pod određenim uvjetima obvezno opremaju fotonaponskim sustavima. Usto bi fotonaponski sustavi trebali postati standardnom opremom za nove i obnovljene kuće. Pozivaju Komisiju da stavi na raspolaganje više novca iz proračuna EU-a za izgradnju. EGSO pozdravlja tu ideju i poziva Komisiju da analizira koja su ulaganja, propisi i popratne mjere, kao što su istraživanje i razvoj, potrebni za poticanje izgradnje fotonaponskog sustava i proizvodnje u EU-u.

4.5. Energija kao društveno dobro: U tom kontekstu EGSO skreće pozornost na primjenu zajedničkih vrijednosti Unije u pogledu usluga od općeg gospodarskog interesa, u smislu članka 14. Ugovora o funkcioniranju Europske unije (UFEU), kako je utvrđeno u Protokolu br. 26 priloženom Ugovoru o EU-u i UFEU-u o uslugama od općeg interesa. Time bi se moglo povećati učinkovitost i cjenovnu pristupačnost te izbjeći zakazivanje tržišnih mehanizama.

4.6. U trenutačnoj energetskoj krizi postaje jasnijom posebna važnost energije kao društveno relevantnog dobra. Osim njezine važnosti za očuvanje kvalitetnih radnih mjesta, na vidjelo je izišla i povezanost socijalnih i okolišnih aspekata. Javnim vlasništvom moguće je osigurati demokratsku kontrolu, javna ulaganja, sigurnost opskrbe i pravednu raspodjelu troškova prelaska energetskog sektora na obnovljive izvore energije.

4.7. Kako bi se izbjegla pogrešna i promašena ulaganja, treba otkloniti postojeće nejasnoće i proturječnosti u pogledu ključnih struktura novog energetskog sustava, tržišnih struktura, tržišnih uloga i tržišnih pravila, a prvenstveno što prije riješiti socijalne posljedice za radnike i potrošače. Pritom ključnu ulogu ima pravedna raspodjela tereta ulaganja, a isto vrijedi i za pravednu raspodjelu moguće dobiti. Kako osigurati potrebna sredstava za ulaganja i profitabilnost jedno je od ključnih pitanja koja se moraju riješiti kako bi se osiguralo dugoročno optimalno funkcioniranje energetskog tržišta. EGSO u tom pogledu prima na znanje zaključke studije ACER i Komunikaciju o tržištima električne energije i plina te pozdravlja namjeru Komisije da evaluira tržište električne energije.

4.8. Važan aspekt energetske tranzicije bit će koordinacija i organizacija između uvoznika, regionalnih mrežnih operatora, organizacija građana i građanki za energiju, potrošača vlastite energije i energetskih zajednica koje svoju električnu energiju upotrebljavaju lokalno te poduzeća i dobavljača za skladištenje energije.

Bruxelles, 22. rujna 2022.

Predsjednica
Europskog gospodarskog i socijalnog odbora
Christa SCHWENG

PRILOG

Sljedeći je amandman odbijen tijekom rasprave premda je dobio barem četvrtinu glasova:

Točka 2.9.

Izmijeniti kako slijedi:

Mišljenje Stručne skupine	Amandman
EGSO podržava bolje usklađivanje pravila EU-a o transeuropskim energetskim mrežama (TEN-E) s ciljevima zelenog plana, uključujući posebice dekarbonizaciju energetskog sustava, prijelaz na klimatsku neutralnost, razvoj obnovljivih izvora energije, energetsku učinkovitost i smanjenje rizika od energetskog siromaštva. Budući da energetske mreže imaju ključnu ulogu u postizanju ravnoteže, otpornosti i razvoju energetskog sustava, EGSO poziva da se Uredba više usmjeri na integraciju energetskog sustava kako bi se promicali svi oblici dekarbonizirane energije i spriječio svaki oblik dezintegracije. U tom kontekstu pozdravlja inicijativu Vijeća i EP-a da se, uz energiju iz obnovljivih izvora, i distribucijske mreže definiraju kao „prevladavajući javni interes".	EGSO podržava bolje usklađivanje pravila EU-a o transeuropskim energetskim mrežama (TEN-E) s ciljevima zelenog plana, uključujući posebice dekarbonizaciju energetskog sustava, prijelaz na klimatsku neutralnost, razvoj obnovljivih izvora energije, energetsku učinkovitost i smanjenje rizika od energetskog siromaštva. Budući da energetske mreže imaju ključnu ulogu u postizanju ravnoteže, otpornosti i razvoju energetskog sustava, EGSO poziva da se Uredba više usmjeri na integraciju energetskog sustava kako bi se promicali svi oblici dekarbonizirane energije***, uključujući i nuklearnu energiju,*** i spriječio svaki oblik dezintegracije. U tom kontekstu pozdravlja inicijativu Vijeća i EP-a da se, uz energiju iz obnovljivih izvora, i distribucijske mreže definiraju kao „prevladavajući javni interes".

Obrazloženje

Proizvodnja nuklearne energije ima i nastavit će imati važnu ulogu u širokom rasponu tehnologija s niskom razinom emisija, što je predsjednica Europske komisije von der Leyen istaknula u nedavnim govorima.

Rezultat glasanja o amandmanu:

Za: 44

Protiv: 109

Suzdržani: 14